

Q. D. B. V. 7
DISSERTATIO INAUGURALIS MEDICA
DE
E N E M A T U M
I N V A R I O L I S
N E C E S S I T A T E

QVAM
EX CONSENSU
GRATIOSÆ FACVLTATIS
MEDICÆ
P R O L I C E N T I A
SUMMOS IN MEDICINA HONORES
ET PRIVILEGIA DOCTORALIA
RITE OBTINENDI
SOLENNI PHILIATRORUM CENSURÆ SUBJICIT
J O S E P H U S H E N R I C U S
V O L A U F F E N

LUCERNENSIS HELVETUS.
AD DIEM 20 JULII A. MDCCLII.

H. L. Q. S.

ARGENTORATI
Typis HÆREDUM PAUSCHINGERIANORUM.

DEO
ET
PATRIÆ.

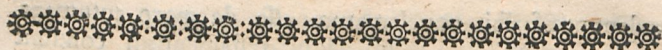
P R Æ F A T I O.

Nter multifaria auxilia, quibus ad averrun-
candos internos corporis humani morbos
Medici optimo cum successu utuntur, præter
remedia per os assumenda, illa etiam præter
camenta liquida, quæ per inferiora injiciun-
tur, Enemata vocant, jure meritoque nume-
rari debent. Methodum per anum intestinis
crassis medicinam applicandi, hominibus, volucris in Ægy-
pto, quæ vocatur Ibis, si PLINIO *Hist. Nat.* L. VIII. C. 27.
credimus, monstravit, rostri aduncitate per eam partem se
perluens, qua reddi ciborum onera maxime salubre est. Et
quamvis alii ingenio humano potius, quam fortuitæ tali ob-
servationi hujus medicaminis inventionem tribuere malint,
idem tamen antiquissimi & celebratissimi in medendo usus
fuisse, neutiquam infitiantur. PLUTARCHUS in *Euterpe*, cly-
sterum usum apud Ægyptios adeo solemnem fuisse, ut sin-
gulis mensibus triduo, sanitatis conservandæ gratia, vo-
mendo atque intestina diluendo se purgarint, memorat.
Ab his morem clysmis utendi Græci acceperunt, quibus non
solum sanitatis conservandæ, verum etiam morborum
curandorum gratia, maximopere proficui censebantur, &
præcipue a Græcicæ æque ac totius Medicinæ parente
HIPPOCRATE non solum in intestinorum affectionibus, ve-
rum in aliis etiam internis corporis morbis multoties com-
mendabantur, uti præter alia ex ipsius *Lib. de Purgant.* N.
5. *Epidem.* L. I. S. 3. *Ægr.* 1. & *de Morb. mulier.* L. I. N. 101.
videre est. GALENO postmodum idem etiam medicamen-
tum probatum fuisse ex *Libr. quos purgare conveniat*, doce-
mur. Latinis etiam lotionibus alvum in morbis ducere
consuetum fuisse, Cicero Medicorum CELSUS *de Med.* L. II.
C. 12. testis est. Nec posteris seculis inter Arabes con-
suetudinem de usu horum desflexisse, frequens in morbis
de clysteriis apud Medicos eorum sermo probat, uti illud
præ-

præter reliquos ex AVICENNA L. III. *Fen.* 16. *Tr.* 4. C. 4. 7. 9. 11. &c. constat. Nec Hispanos, Italos & Gallos insequentium seculorum nostrique ævi Medicos enemata in medendo horruisse, quin potius Gallicanæ nationis iatros frequentissime toro die optimoque cum effectu illa adhibere, cum rerum testimonia adsint, probare opus est. At quis, post tot insignes clysteriorum à remotissimis temporibus præstitos effectus, eadem tamen è foro medico vel per antiquorum legislatorum edicta, vel per ipsorum medicorum asserta, eliminata fuisse crederet. Ita tamen est, nam juxta L. 9. §. 1. ff. *ad Leg. Aquil.* juris tunc temporis Consulti pronuntiaverunt, „ si quis per vim, vel suasum, „ medicamentum alicui infundit, vel ore, vel clystere, vel si „ eum unxit malo veneno, lege aquilia tenetur. In hac tamen lege Themidis antistitibus de damno, ex noxiorum pharmacorum applicatione & per culpam illato, solummodo cautum fuisse certum est. Sed in ipso Medicorum gremio PARACELSUM & HELMONTIUM contra hujus remedii usum clamantes audiamus. Prior *de Tartaro* L. II. *Tr.* I. C. 6. „ clysterium „ vilissimum apud nos medicamen, & absurdissimum & turpissimum vocare non dubitat. Posterior *de Febr.* C. VII. „ clysteres frequens ac pudendum medentum subsidium appellat. Ego saltem olim, inquit, enemata nunquam, nisi cum pudore suasi, & descripsi. Postquam autem fida remedia nactus sum, clysteres prorsus abhorruui, velut belluinum remedium ab ave (ut ajunt) edoctum. Etenim clyster quilibet naturaliter est intestino hostilis. Hæc si Medicis de enematum efficacia in animis hæret sententia, quid mirum! si levi & inconstanti plebi, ex Teutonica præcipue gente, ingens circa clysterum usum metus in mente insidet, quid mirum! si toro die homines se malle mori, quam clystri applicationem admittere, exclamare audimus, quid mirum! si, norante LENTILIO in E. N. C. Dec. II. A. II. *Observ.* 152. p. 345. putant, „ enemata esse remedium extremum, reliquis „ nil juvantibus exhiberi solitum, adeoque hæc ubi vident

„ dent præscribi, conclamatum esse de ægro autumant.
 „ Quin immo ante usum aliqui testamentum condunt
 „ exemplo eorum, qui aut lithotomis; aut celotomis
 „ aut id genus Medicinæ operatoribus sese subjiciunt.
 Quis ramen Medicorum rationalium cognitis licet vulgi
 præjudiciis, perspectisque Medicorum aliorum circa hoc
 remedium auctoritatibus, ab hujus auxilii in morbis applica-
 tione ideo absterrere sese patietur. Solida potius theoria in-
 structus & felici experientia edoctus, illud neque ceu sor-
 didum, neque ceu inutile, neque ceu nocivum pharma-
 cum damnabit. Omnium enim morborum interiorum
 numerum inire cogemur, si beneficia, quæ enemata cor-
 pori humano fœnerant, enarrare vellemus, cum vix mor-
 bus quidam sit, in quo non tuto, & fere semper eadem ap-
 plicari possint. Quis Medicorum, sodes! miseris ægris co-
 lica, ileo, hernia, diarrhœa, dysenteria, vomitu, hypo-
 chondriaco malo, hysterica passione, dystocia, hæmorrhag-
 ia quadam, infarctu viscerum abdominalium, cardiogmo,
 ictero, hydrope, nephritide, cardialgia, asthmate, tussi, pal-
 pitatione cordis, convulsione, spasmo, verme, cephalico do-
 lore, ophthalmia, otalgia, odontalgia, vertigine, catarrho suf-
 focativo, apoplexia, soporoso affectu, oppressis absque hu-
 jus remediî ope ex voto succurrere possit. Quis in inter-
 mittentibus, continentibus, continuis, acutis, inflammato-
 riis & exanthematicis febribus omnibus, quarum nomina
 tyronibus etiam nota sunt, iisdem supersedere potest, ni
 præjudicio victus, aut metu victus, eorum usum recusa-
 re malit. Una nunc febris exanthematica, variolosa nem-
 pe, pro reliquis omnibus clysterum causam oret. Hoc
 præfenti de enematum in variolis necessitate opella, ut, supe-
 ratis rite tentaminibus & examinibus doctoralibus, spe-
 cimen studiorum Medicorum inaugurale edam, præstare
 conabor. Non vero conatus hosce turpes voces, **BENEVOLE**
LECTOR, rogo, cum ea quæ naturalia, quæ utilia, quæ ne-
 cessaria sunt, turpia neutiquam existant.

§. I.

ENematum in variolis necessitatem probaturus, ut quædam de variolis in genere, in quantum scopo præfixo servire possunt, præmittam, ordo præcipit. Variolas nonnulli a latina voce variare, quia cutis superficiem diversimode variant, alii vero a varis, maculis in facie lenticulas æmulantibus, quia parvi quasi vari existunt, nomen duxisse, credunt. Sunt autem Variolæ pustulæ diversæ magnitudinis & coloris, cutem corporis humani obfidentes, a sanguinis vel seri in exhalantibus ejus vasculis immobilitate & corruptione, indeque nata febre plus minusve acuta, inflammatoria, oriundæ.

§. II.

Pro majori minorive nunc sanguinis, nunc seri, nunc utriusque spissitudine ac corruptione, magnitudinem, colorem, febrem, & periculum variolorum variare a Pathologis accuratis observatum fuit. Hinc etiam varias eorundem differentias condiderunt. Ante omnia variolas in veras & nothas distinxerunt. Exanthemata sanie vel pure referta, & febre acuta inflammatoria stipata, veræ, quæ vero lymphæ repleta, & febre mitissima comitata sunt, variolæ nothæ vocari solent. Veræ iterum variolæ, si distincta inter se in cute relinquunt spatia, discretæ, at, si plures sibi implicite vesicæ magnas efformant, confluentes appellantur. Et, si materia in discretis aut confluentibus contenta albida, flavidaque existit, purulentæ, si vero rubicunda, livida, nigraque est, saniosæ, ichorosæ, gangrænosæ variolæ reputantur. Si centro pleno, circumscripto, pustulæ turgent, globo-

globosæ, si in fastigium elevato medio præditæ sunt, acuminatæ, si vero collapsæ nequicquam assurgunt, sessiles variolæ salutantur. Ex discretis æque ac confluentibus illæ, quæ globosæ flavæque sunt, quæ mitiori febre aliisque blandis symptomatibus notatæ sunt, benignæ & SYDENHAMO *Opp. Med. Sect. III. Cap. 2.* regulares, quæ vero sebaceæ, rubicundæ, lividæ, nigricantes sunt, quæ acuminatæ vel sessiles existunt, quæque febre acutissima, aliisque gravibus accidentibus sese monstrant, malignæ in scholis Medicorum, & SYDENHAMO irregulares sive anomalæ, audiunt. Si plures homines in uno loco ob communem causam, in aëre ut plurimum hærentem, adoriuntur, epidemicæ, si unum vel alterum, ob causam in suo corpore quærendam, corripiunt, sporadicæ variolæ dicuntur. Quæ infantes aut juvenes vexant, congruarum, quæ vero adultos, aut plane senes, visunt, incongruarum variolarum nomen merentur. Tandem quæ per naturam producuntur, spontaneæ, quæ vero per artem inducuntur, inoculatæ variolæ existunt.

§. III.

Priusquam cutis fœdis variolarum pustulis occupatur, varia ut plurimum actionum turbatarum symptomata antecedere, moxque aperiendam tragœdiam nunciare solent. Capite vehementer dolere, lassitudine corporis viriumque prostratione corripitur, circa præcordia angitur, appetitu destituit, imo nauseæ, conatu vomendi, ac sæpissime actuali vomitu plecti, tensionibus circa scrobiculum cordis, umbilicum & hypochondria molestari, dorfi & lumborum tractionibus affici, somno inquieto pavoribusque nocturnis vexari, stimulo ad meiendum crebro premi, alvò clausa detineri, horripilatione & frigore affligi, siti cruciari, illos in quibus variolæ latent, observamus. Hisce incommodis calor succedere, & pro ætatis, sexus, temperamenti, vitæque generis differentia levius graviusve urgere, pulsus etiam

iam frequentius, fortius & plenius micare, ac salire, sitis increbescere, jectigationes corporis & inquietudines fatigare, agrypnia accedere, urina pauca, flammea, ardens excerni, sudorque, specificum odorem referens, apud adultos præcipue profundi solet. Febrem ergo variolorum præcursorem esse ex individuis ejus comitibus certiores reddimur. Et, præter consueta hæc phænomena, aliis adhuc interdum, maximeque fonticis, febris variolosa comitata incedit. Sæpe enim sub morbi nostri insultu ægri delira loquuntur, lipothymiis obruuntur, hæmorrhagias narium experiuntur, pulsus durum, inæqualem, & subsultus tendinum manui Medici tangentis offerunt; imo vix non infantem quendam variolæ prehendent, quem non ante ingressum per convulsivos motus salutabunt. Dum vero cum diris hitce moribus colluctantur ægri, febreque continua uruntur, quarto ordinarie ab aggressione febrili die maculæ rubræ, inflammatoriæ, acicularum puncta ab initio æquantes, interstinctis spatiis primo in facie, collo & pectore prodeunt, dein sensim sensimque sequentibus diebus in abdomine, dorso & extremitatibus similiter comparent. Hæc prima morbi facies & eruptionis periodus existit. Tunc vero febris reliquaque, quæ terrebant symptomata, cessare, aut multum a vehementia sua recedere, si nempe hæ maculæ discretæ & benignæ sunt, annotantur. At, si è confluentium aut malignarum familia existunt, tunc non solum citius secundo tertiove a decubitu die maculæ latæ, plures, sibi admodum vicinæ, aut contiguæ, morbillorum aut erysipelatum instar, prorumpunt, verum etiam gravioribus omnibus insuperque fonticis antea memoratis accidentibus stipatæ sese præsentant, febris etiam, eruptione licet facta, nequaquam minuitur, quin potius uno tenore perdurat.

§. IV.

At quamvis excretionem peracta, illos, qui discretis in cute maculis notati sunt, pacato rerum statu gaudere dixerimus; non tamen semper hisce halcedoniis frui ipsis licere sciendum est. Nam octavo die, induciis omnibus sublatis, nova exacerbatione grassari febris, secundaria dicta, iterum observatur. Denuo ergo in vasis & visceribus calor accenditur, & quæ antea ægrum agitaverunt symptomata duplicatis ictibus recrudescunt, tuncque sub hisce actibus cuticulam elevari, maculas in medio albescere, cutem interjectam tendi, tumere, dolere, rubere, & inflammari, hæcque omnia primo in facie ita evenire, hinc palpebras turgere, coalescere, oculosque claudi, atque pedetentim dein in reliquis corporis partibus eadem ita geri videmus. Ubi quidem, si e distinctarum & benignarum censu variolæ sunt, flavescens, pure repletam, circuloque coccineo dotatam sphaerulam spectantibus exhibent, febrisque paulo post minor mitiorque rursus fit. At, si intermixtæ licet, sed malignæ sunt, pustulam in medio acuminatam, vel sessilem, foveola notatam, sebaceam, pallidam, aut plane lividum atrumque anthracem offerunt, ægrique tunc gravissime decumbunt, ac febrem acutissimam experiuntur. Sed confluentium variolarum febris itidem, quando maculæ eo ordine, quo eruperunt, elevantur, intensior fieri solet, & quæ ob exanthematum viciniam, vesicam rubicundam formavit cutis, nunc albescere, tumere, & pure subtus generato, atque in unam insulam multis in locis confluentem, gravis cernitur, tardius tamen in his, quam in discretis hæc omnia accidere, vultumque præcipue confluentibus pustulis deturpari notandum est. Sique purulenta hæc materia cocta & laudabilis existit, in confluentibus variolis etiam flavescens colore in cuticula translucet. At, si corrupta & saniosa eadem est, foedo tabo diffuens cutis epidermidem

B

colore

colore rubro, livido nigrove deformat. Quis vero nunc ex colore hocce, atro malignitatis carbone tales variolas notandas esse, non concludet. Hanc ipsam vero fontica, quæ ægrum circumstant & aggravant symptomata, ulterius confirmant. Ita nempe vehementer in malignis variolis æstus febrilis in sanguine sævir, ut caput fortissimè inde dolere, meninges & cerebrum periculosissima inflammatione tentari, inquietudinibus & agrypniis corpus defatigari, linguam mentemque delirare, ophthalmia oculos teneri, nares, linguam, & fauces ardore, dolore, siti, siccitateque summa exuri, quin easdem partes cum continuata fistula chylopectea aphthis, imo pustulis variolosis itidem obsideri, præcordia uri, pulmones phlogosi corripri, diaphragma, ventriculum, intestina, hepar, reliquaque infimi ventris viscera gangræna prehendi, hinc singultum, vomitum, diarrhœam cruentam, atrabiliariam, foetidam, associari, renum cola stringi nunc, urinamque pallidam paucam cum stimulo emingi, nunc vero dilacerari, sanguinemque acrem urinæ loco emingi, ex aliorum etiam excretoriorum organorum vasis serosis impetuose sanguinem erumpere, & hæmorrhagias narium, ventriculi, pulmonum, uteri, etiam nas oriri, in ipsa cute inter variolorum segetem maculas præterea morbilliferas, purpureas, perechialesve emergere, stridores dentium, subfultus tendinum convulsionesque accedere, tandemque cor, cerebrum, pulmones totumque corpus fatiscere, comata profunda, lipothymias graves, dyspnoeas summas, glacialia extremorum frigora, atrum sphacelum pallidamque mortem tristem hanc scenam claudere, toto die comperiamur. Imo pares internecinos insultus illis etiam, quibus discretæ, sed malignæ variolæ eveniunt, accidere, non reticendum est, sic ut periculi plenissimus variolorum morbus sit, quotiescunque sive in discretis, sive in confluentibus, circa statum eorundem ægrotis has memoratas insidias struit, nec ullum è laqueis hisce evadere.

evadere, ni salivatio in adultis, aut diarrhœa in infantibus accedens, periculofissimum morbum salutari crisi lever. Hæc ergo morbi secunda & maturationis periodus existit.

§. V.

Si tamen undecimam lucem in discretis, vicesimamque in malignis confluentibus variolis fluctuantes miseri aspexerunt, tunc ex naufragio in portum venisse credendum est. Exæstuantes enim maris microcosmici undæ subsidere, tumor cutis collabi, ardor remittere, materia in pustulis hospitans vel exsiccare, vel iisdem crepatis effundi, cuticula corrugari, in crustam abire observatur, hæcque vel sponte à cute secedens, vel digitorum ope avulsa, maculas dein fuscas, foveolas plus minusve profundas & durabiles, imo fœdas quandoque cicatrices & asperas futuras, in facie alibique in cute, si acris, rodens confluensve fuerit materies, tanquam perpetuas sævitiei notas iniustas relinquit. Præter vero, quod venustatis sedem, faciem, ita fœde laceret variolorum morbus, aliis adhuc modis, antequam e corpore migret, turpem præsentia suæ memoriam inibi statuit. Sic frequenter corporis specula oculos maculis, pustulis, lippitudinibus, hypopyis, & quandoque plane coecitate plectere, auribus fluxiones, obauditiones surditatesve immittere, pulmonibus labem, tussim siccam, phthitim hæcticamque imprimere, artubus apostemata, ulcera mali moris per metastasin causari, & sexcenta alia mala per vitæ dies durantia, in sui locum sufficere solet. Et quando sic defervescit morbus, tertiam & exsiccationis periodum adesse, censendum est.

§. VI.

Hæ sunt leniferæ illæ strages, quas hydræ lernææ,
B 2 imo

imo truculentæ pestis instar, variolarum lues inter homines sæpissime edere solet. At, si, ubinam gentium primum caput extollere ceperit, inquirere, & anne veteribus cognita fuerit enodare vellemus, extra oleas vagari, & nimis amplas in antiquitatem græcam latinamque excussiones instituere cogeremur. Hoc hic annotasse sufficiat, ex pumice potius aquam, quam ex locis HIPPOCRATIS *Epid.* L. I. S. III, *Ægr.* 2. L. II. S. I. N. 1. L. III. S. III. L. VII. N. 23, ARETÆI *de Caus. & Sign. acut. morb.* L. I. C. 9. HERODOTI ab AETIO *C. de Pustul. in febr. excitati*, DIOSCORIDIS *de Med. Mat.* L. II. C. 153. & 185. PLINI *Hist. Nat.* L. XXVI. C. 2. GALENI *de Atva Bile* C. 4. *Comment.* III. in L. I. *Hippocr. de Morb. vulg.* *Comment.* III. in L. III. *de Morb. vulg.* CELSI *de Med.* L. V. C. 28. L. VI. C. 5. aliorumque Medicorum, ab antiquitatis patronis allatis, variolarum vestigia elici posse, cum quidquid ab his auctoribus de pustulis, maculis, papulis, tuberculis, herpetibus, ulcusculis, lichenibus, phlyctænis, præcipue vero de anthracibus sive carbunculis, memoratur, perperam ad variolas applicare conentur. Certe, si antiquis medicis, utpote in observando diligentissimis, morbus tam sævus, tam gravis, tam fatalis, infantibus plurimis internecinus, illisque etiam, quos in vita relinquit, non absque vestigiis impunis, qualis variolæ existunt, cognitus fuisset; non verbo solum, sed ampla & accurata descriptione, uti in aliis morbis soliti erant, eundem pariter consignavissent. Cum vero apud Arabes demum Medicos, & inter eos apud Rhasem primum, enucleate eundem descriptum invenire liceat; circa ipsorum demum, & quidem secundum Celeberr. FREIND *Hist. Med. Opp.* p. 274. circa Mahometi tempora, sub initium seculi septimi, eundem natum esse, extra omnem fere dubitationem positum est. Non tamen ideo cum Arabibus causam hujus mali prædisponentem in matrem conjicere, & ex impuritatibus a sanguine uterino materno post partum in foetu adhuc

adhuc resitantibus, & vel in capsulis atrabilaris, vel in intestino vermiformi absconditis, eundem derivare, aut patrem accusare, & seminis impuri reliquiis eundem attribuere licet; cum sic a primordiis mundi, ubique terrarum, & omnes homines adoriri debuisset: quod tamen per ea, quæ jam diximus, quatenus veteribus erat incognitus, per ea etiam, quia multos per vitam nunquam visitavit, & qua gentes integræ a variolis hodie adhuc immunes, Tartarorum & Calmuccorum exemplo vivunt, uti in COMM. LITT. NORIMB. A. 1735. *Hebdom.* 37. p. 376. recensetur, refutari poterit.

§. VII.

Sic vero, quoniam non omni ævo, nec apud omnes gentes, nec ubique locorum variolosam luem grassatam fuisse diximus, undenam ipsius natales ducendi sint, multi curiosius quærent. Difficillimæ & arduæ resolutæ quæstioni immorari virium tenuitas & temporis angustia impedit, hanc solum conjecturam levem, responsionis loco huc apponemus. Variolarum morbum eandem sortem, quemadmodum omnes exanthematici morbi, expertum fuisse, probabile est. Vicissitudines quippe suas eosdem habere, & certo tempore nasci, alio vero, ætate confectos, rursus exolescere, cum HIPPOCRATE ANGLO, SYDENHAMO *Opp.* S. V. C. 4. arbitramur, antiquisque exanthematicis morbis, lepræ, elephantiasi aliisque, novos, veteribusque incognitos, veneream luem, variolas, morbillos, purpuram, petechias successisse, horumque loca futuris sæculis iterum alios novosque occupaturos esse, credimus. Hos vero exanthematicos morbos omnes, quicumque nunc sint, semper in individuo quodam, febre acutissima detento, summaque humorum corruptione prædito, & ob eam ipsam cutaneas tales maculas adeptæ, initium sumsisse verisimile est, at ob materiæ corruptæ

in cute stagnantis volatilitatem, cur non agro huic adstantes & dispositi, pari acrimonia, parique morbo infici & inquinari potuerunt. Cum vero exhalans hæc acris & contagiosa materia, quam Medici miasma vocare solent, eundo vires acquisiverit, & multiplicata fuerit, non solum plures semper homines inde affectos, verum etiam aërem eodem conspurcatum fuisse putamus, ita quidem, ut fluidum hocce omnis generis effluviis malignis & corruptis imbutum esse, simulque per aërem, tanquam per vehiculum, contagia ab uno loco in alium transportari, haud inique suspicari liceat, nondum etiam aërem, purissimum licet, ab omni eorum morborum exanthematicorum, qui hodie regnant, miasmate, ob vim ipsius citissime ac mirum quantum sese multiplicandi, plane liberum repurgatumque existere, uno tamen in loco, uno etiam anni tempore idem copiosius aut parcius, blandius aut fortius, ob soli & regionis situm, cœli & aëris vicissitudines, sese habere, sique penitus ab inquinamentis his perpurgari aërem possibile est, per insignes in macrocosmo ventorum, terræ motuum, pluviarum, inundationum tempestatumque ope factas mutationes, illud eventurum esse, autumamus. Cujusvis vero miasmatis exanthematici in aëre contenti naturam ab altera diversam, unamque huic, alteramque alii humori plus infestam esse, diversa, quæ in qualibet febre exanthematica occurrunt symptomata, satis manifestant. In genere tamen acris, rodentis & corrumpentis indolis contagium exanthematicum esse, graves sæpeque machinæ destructionem inferentes effectus, abunde probant. At specificam cujuslibet contagii exanthematici acrimoniam determinare, voti adhucdum & spei res hodie existit.

§. VIII.

Verum tamen, quod acrimoniam variolosi miasmatis
atti-

attinet, si ab effectibus, quos in corporibus edit, ad causam concludere licet, naturæ acidæ & sanguini potissimum infestæ, ipsique coagulum ac inflammationem inducentis, eam esse, admodum verisimile est. Et hoc acre, acidum, in aëre hospitans contagium, corpus per degluttonis, respirationis, aut inhalationis vias subiens, in venas appellens, sanguini admixtum, eundem coagulans, & cum eodem ad cor, pulmones, & totum corpus delatum, ibique forum, educatum, multiplicatum, & propagatum, procatarctica causa variolarum existit. Hoc ipsum tamen acre & coagulans miasma nequaquam promiscue nocere, ac omnium hominum massam sanguineam inquinare & coagulare, quamvis perpetuo in aëre moretur, sicque cuncti eodem aëre vescantur, tenendum est, ni antea per alias causas occasionales, v. g. per errores in cibo vel potu ratione quantitatis vel qualitatis commissos, per tempestatem calidam humidamve, per animi affectus, per motuum aut vigiliarum excessum vel defectum, per excretionem quandam naturalem sanguineam serosamve sufflammatam, aut auctam, per morbos prægressos male iudicatos, in massa humorum plerhora, spissitudo, vel acrimonia inducta fuerit, sicque jam causa quædam disponens & remota in corpore præextiterit. Hæcce quippe corpus ad miasma recipiendum præparant, tuncque facilius in paratis contagium variolosum sedem suam figere, præsentem jam spissitudinem & acrimoniam augere, ac ad diathesin phlogisticam deducere poterit. Cum vero in dexteri cruori coagulum concilietur, in quo quidem causa hujus morbi proxima quærenda est, non mirum, quod statim in inirio hujus morbi, ob tenacem & coactum sanguinem in vasis capitis, cerebri, cordis, pulmonum, viscerumque infimi ventris impeditus circulantem, cephalalgia, deliria, vertigines, anxietates præcordiorum, dyspnoea, pulsus celer, fortis, durus, febris, vomitus, tensiones hypochondriorum & lumborum sese manifestare

stare soleant. At cum spisso acricque crūore ad auctiorem systolen irritatum cor, eundem ad extrema usque cutanea vascula propellat, crassiores sphaerulae rubrae in angustioribus his canaliculis, ob plura contactuum puncta, lentissime progredientur, plane tandem ibidem haerebunt, stagnabunt, inflammationem, id est, maculas rubras formabunt, imo diuturna mora corrumpentur, in pustulas convertentur, hoc est in variolas transibunt. Quando vero nimium coagulata massa humorum a cordis & arteriarum viribus minus alacriter propelli, & ad extrema usque promoveri poterit, in internis visceribus eorumque vasis quantitas coagulati & acris cruoris impacta haerebit, internas stases, inflammationes, gangraenas & necroses eorundem producet. Unde in statu variolosa febris lugubria illa symptomata, deliria, haemorrhagiae narium effrenae, vertigines, sopores, haemoptyses, lipothymiae, orthopnoeae, pleuritides, singultus, vomitus, diarrhoeae foetidissimae, mictus impetuosi cruenti, aut aquosi crebriores, subsultus tendinum, convulsiones orti solent, quibus ultimo pallida mors finem imponit.

§. IX.

Quid de exitu variolosi morbi Medicus ominari debeat, ipsi, si ad causarum, morbum inducentium, ad symptomatum illas insequentium, levitatem vel gravitatem attendit, haud obscurum erit. Serena enim vel nubila tempora facillime inde praedicet. Simul vero, ut vel securum rerum statum ad finem usque morbi conservet, vel periculosum ocyus citius profliget, curae sibi habere idem Medicus debet. Ergo I. vires naturae, cordis pura, arteriarum, pulmonum, cerebri cerebellique conservare, firmare, & periculum ab iis avertere. II. Vires causae morbificae, miasmatis puta variolosi, spissitudinis & staseos inflammatoriae corrigere, illamque e corpore eliminare,

minare, sint illi duo scopi, quibus rite exequendis Medicus in cura hujus gravis affectus studere debet. Primam indicationem V. Signibus tam ante eruptionem, quam sub ipsa eruptione ægre succedente, imo in statu morbi celebratis, si plethora, frequentia & durities pulsus, evacuatio quædam sanguinea suppressa, aut nimia, deliria & dyspnœæ illas indicaverint, ad cruoris, cordi negotium facessentis, molem demendam, systolemque ipsius sic liberiolem reddendam, ad phlogosin in interioribus visceribus avertendam, illamque, quæ in cute evenit, minuendam, ☉is insuper, ad æstum febrilem nimium temperandum, diluentibus potulentis, ad sanguinem densum dividendum, atque enematibus adimplemus. Alteram indicationem emeticis, catharticis, absorbentibus ☿eo alcalicis, diapnoicis, Camphoratis, iisdem diluentibus, veficatoriis interdum, ad acre contagium obrundendum, dividendum, & quantum fieri potest, e primis viis, præcipue vero per poros cutis expellendum, iterumque enematibus obrinemus. Prædictorum remediorum in variolis efficaciam & necessitatem ab hodiernis Hygeæ antistitibus vix in dubium vocari autumamus, enematum vero & efficacia & necessitas à plurimis in variolis impugnari, quin damnosa & periculosa eorum in hoc morbo applicatio haberi solet. Non melius nos acturos esse arbitramur, quam si enematum in variolis necessitatem probaturi, quomodo in omni variolarum tempore, nec non in variis variolarum speciebus proficua & necessaria se exhibeant, atque ad primam æque ac secundam indicationem feliciter absolvendam symbolam conferant explanabimus.

§. X.

Cum in ipsa febris variolosæ invasione alvus ordinarie clausa sit, cum canalis intestinorum multis cruditatibus pituitosis & biliosis, præcipue vero crassorum tractus scybalis flatibusque refertus sit, cum murmura ventris, tormi-

na tensionesque abdominis ægro molestias facessant, cum miasmatis acris per deglutitionem in corpus hausti quantitas in primis viis primum sedem suam figat; canalem intestinorum à saburra vitiosa expurgandum esse, ne, per vasa lactea pars ipsius in sanguinem devecta, eam ulterius inquinet, ne omne miasma in sanguinem intrret, indicatur. Hoc vero non solum vomitoriis & laxantibus, per os assumptis, verum etiam clysmis in crassa intestina injectis, & ad valvulam ilei usque promotis efficietur. Hisce quippe fæcum induratarum emollitionem, flatuum discussionem, cruditarum variarum attenuationem, miasmatis hic hærentis mitigationem, imo omnium horum educationem optime procuramus. Et scybalis flatibusque horum ope eliminatis, intestinorum parietes nimis extensi restitui, vasa compressa laxari, circulus sanguinis reliquorumque humorum in intestinis liberior peragi observatur, deliria hinc, cephalalgia, anxietates & dyspnoea, initio morbi jam molestæ, ob sanguinem, intestinorum vasis nimium constrictis, ad caput & pectus ruentem, evenientes, restituto hic locorum circulo, spasmisque relaxatis, minuentur. Eo magis vero sub ingressu hujus morbi clysteres necessarii erunt, quando vel propter febrem acutissimam, vel propter summam debilitatem, purgante medicamento rotum intestinorum alveum purgare non possumus, tunc, ne omni ope destituantur ægri, dimidiam saltem partem eluere, sicque symptomata iam recensita antevertere, aut mitigare, juvabit.

§. XI.

Si prægressis variis moliminibus ipsa demum macularum variolosarum eruptio contingit, cutisque exanthematibus his conferitur, quoniam tunc febris graviter ardet, quoniam cephalalgia, imo phrenitides palladis arcem fortiter occupant, quoniam dyspnoea & anxietates præcordiorum maximopere urgent, quoniam acre variolosum
con-

contagium tensiones abdominis & spasmos intestinorum admodum molestos inducit, quoniam ob nominatam miasmatis in intestinis hospitantis, ac ob cruditarum biliosarum aliarumque ibi locorum morantium acrimoniam irritatio in hujus canalis fibris & diarrhoea metuenda est, aut, ni hæc contingat, quoniam subtilissimæ horum inquinamentorum partes per oscula lactea tam intestinorum tenuium, quam illa quarti generis, quæ in cœcum & colon hiant, in M. Seam intrare possunt, maximam sub hisce circumstantiis clysterum necessitatem adesse perspicitur. Horum quippe auxilio non solum scybala, flatus, cruditarum multum, quid quod miasmatis acris portio, si non in tempore advocatus medicus per purgantia ore assumpta totum canalem intestinale amplius evacuare potuit, per crassa intestina educetur, semperque impuritarum pars ex intestinis tenuibus trans coli valvulam invitabitur, per alvum eliminabitur; verum etiam vasa mesaraica nimis pressa nerveique mesaraici plexus admodum tensi relaxabuntur, sanguinei æque ac nervei laticis circulus liberior ac æquabilior fiet, sanguis in capite & pectore stagnaturus inde avocabitur, inflammationes cerebri ac pulmonum etiam in hac periodo arcebuntur, &, quod præcipuum est, irritatio, tensio, tormina, tenesmus, ac diarrhoea periculosa, ab acris materiis in intestinis latitantibus oritura, humorum a cute ad interiora recessui occasionem datura, adeoque eruptionem variolarum impeditura, enematibus unice & optime præcavebitur. Vanum ergo illerum mentum esse, qui, ne alvi fluxum nimium excitent, clysmata sub eruptione horum exanthematum cane pejus & angue fugiunt, & damnant, quum potius liberatis ab acri irritante intestinis, diarrhoeam, in hoc stadio interdum admodum funestam, præservari, sicque eruptionem adjuvari, facilioremque reddi, planum fiat. Apprime hac de re SIDOBRE *de Variol. & Morbill. C. 14. p. 208. sqq.* ita distulserit. » Enemata debent singulis, aut saltem alternis die-

„ bus iniici, ut primæ viæ eluantur ac temperentur, &
 „ induratae faeces per secessum deturbentur: colum enim
 „ intestinum tam tortuosum & tam variis cellulis excava-
 „ tum est, ut quidquid faeculentum ac noxium per inte-
 „ stina devolvitur, in eo potissimum torpere cogatur,
 „ ubi ab ingenti febris ardore exsiccatum, inquietudinem ac
 „ fervores in imo ventre excitat. Interim ab eo sterqui-
 „ linio salia volatilia exhalantia sanguini inspirantur, & ejus
 „ fermentationem intendunt. Non mirum, si variolæ tan-
 „ tam ægrotantibus olim intulerint noxam, cum plerique
 „ Practici non solum venæsectionem sed etiam enemata in
 „ variolis culparint; putabant enim ea alvi fluxum, quem
 „ perniciosum esse videbant, promovere; sed experientia
 „ docet nos, detrimentum corpori nunquam intulisse cly-
 „ steres, dum alimentorum faeces expurgant, nec alvi pro-
 „ fluvium provocasse. Præterea faeces in colo diutius tor-
 „ pentes, acriores fiunt, & intestinorum membranas pun-
 „ gunt & vellicant, & alvi profluvium, quod adeo timent,
 „ excitant. Erroribus igitur quamplurimum Practicorum
 „ cautiore facti, alio iter intendimus, & in praxi sequimur
 „ diversa, atque semper enitimus mineram morborum ex-
 „ haurire, & fimum è corpore eradicare ac deturbare. Per
 „ totum variolarum decursum debent iniici semel in die,
 „ aut saltem alternis diebus clysteres lenientes, ut alvi flu-
 „ xus & dysenteria arceantur, & pravi succi ab intestinis
 „ subducantur. „ Quis, si verba hæc, necessitatem clyster-
 „ rum in eruptione variolorum clarissime exponentia, nostra
 „ facimus, id vitio nobis vertet.

§. XII.

Profecto autem, si ab acribus materiis in intestinis re-
 tentis diarrhœa, si ab extensis nimium ob scybala intestino-
 rum parietibus, aut si a siccatis nimium strictisque ob alvum
 constipatam mesaraicis vasis, parciore sanguinis ad ea ap-
 pulsus copiosiorque ad caput, pectus, vel alia viscera con-
 gestio,

gestio, sicque cephalalgia, agrypnia, hæmorrhagia narium effrena, ophthalmia, delirium, inflammatio cerebri, subsultus tendinum, convulsio, angina, pulmonis phlogosis, diaphragmatis fideratio, singultus, dyspnœa, anxietas præcordiorum, syncope, vomitus, hepatitis, nephritis, mictus parvus aquosus, vel cruentus imperuosus, morbillosæ, petechiales, purpureæque maculæ superveniunt, calorque febrilis fortissimus accenditur; certe valida hæc symptomata tempore maturationis, ubi ob febrem secundariam per se jam intense calet æger, maximo opere metuenda sunt, cumque frequenter eadem in *ἀκμῇ* huius morbi ita eveniant, febri fomitem ignitum subdi, pluresque sub iisdem occumbere, toto die observamus. Anne vero non in anxio hocce rerum statu cum reliquis indicatis auxiliis clysmis alvum trahendi summa necessitas urget. Quonam efficaciore adminiculo sanguinem a superioribus rellemus, fatales in facie, oculis, cerebro, pulmonibus aliisque nobilibus partibus in celerem sphacelum ruituras stases divertemus, calorem febrilem minuemus, circulum sanguinis ad æquilibrium redigemus, diarrhoeas graves, maturationi variolarum adeo contrarias, vel præcavebimus, vel auferemus, si enemata admittere nubila mens vincæque præjudiciorum frenis recusat, aut metuit. Nunquam ergo inanis & panicus terror ægotantes percellere deber, quasi calor ad maturationem variolarum ita necessarius per alvum reclusam ipsis detraheretur, quoniam calorem in corpore potius retinendum, alvumque firmiter occludendam esse, antiqua animis inhæret opinio, in quem quidem finem ∇ a sigillata in pti-fana, aut ⚄ Pannonic. rubr. bez. Ludov. aliisque adstringentibus & calidis alexipharmacis medicamentis, strenue multos hodie adhuc uti, compertum est. Ast, quid quæso per alvi adstrictionem, & calidorum remediorum largam præscriptionem aliud in variolosa febre efficies, quam ut massam sanguineam acriter agites, febrem secundariam adaugeas, sudatione coacta fluidiora e corpore expellas,

ea quæ remanent inspissæ, cruorem reliquosque humores
 compingas, in teneris encephali, pneumatici organi, aliorum-
 que viscerum vasculis cuneas, figas, phlogosinque non ampli-
 us extinguendam inducas. Nec maturationem alvo clausa
 existente, caloreque in corpore detento, te ideo adjutu-
 rum aut faciliorem redditurum esse crede, spisso potius & ex-
 usto cruore obrutum cor, ultra tonum suum distende-
 tur, systolen ægrius inchoabit, sicque sanguinem infusum
 amoliendi, & ad peripheriam usque promovendi impar
 reddetur, maximam hinc ipsius quantitatem in cordi vicinis,
 interioribus nobilioribusque visceribus retineri, ibidem ac-
 cumulari, inflammationem parere necesse est, quis vero eo
 ipso suppuratiōni notabile obstaculum poni non intelligit.
 Quid ergo damni ficulnea illa opinio, alvum retinendam,
 caloremque variolosis ægris conservandum esse, inducere
 possit, facile nunc perspicitur. Calorem igitur potius de-
 trahendum esse, si intensior idem existit, si febris fortius
 ardet, ne in multifaria & gravia inflammationis pericula
 æger inde præcipitetur, rationi magis consentanea metho-
 dus esse videtur. Praxi etiam celebratissimorum medico-
 rum & experientiæ quotidianæ illam respondere certum
 est. Ipsi Arabes, quibus primum hic morbus innotuit, qui-
 que felici ejusdem curatione inclaruerunt, & inter eos
 RHASES, notante FREINDIO, *Hist. Med. Opp. p. 278.*
 „ cubiculum per omne tempus frigidum servandum:
 „ victusque omnis sit refrigerans censuit. Pro alimento,
 „ prisana. Medicamenta, præcipue e trochiscis spodii (qui
 „ ex optimis absorbentibus sunt) & ex granatorum succo,
 „ aliisque omnibus acidis & adstringentibus herbis. His au-
 „ tem refrigerantibus utendum, quo mitigetur vehemens
 „ morbi ardor, cum ea tamen moderatione ne calor natu-
 „ ralis extinguatur. In initio aquam glacie frigesactam
 „ præbet, quoad vomat sudetque æger; postea fomentis
 „ ex aqua calida utitur; qua ratione optime propelli pu-
 „ stulas existimat, Ita quoque ad arcendum morbum & pro-
 „ præpa-

„ præparatione contra eum, natationem, aquæ glaciatae ac vi-
 „ ctus acidi quam frigidissimi usum præcipit, uri ompha-
 „ cii, olerum &c. Formulam quoque exhibet ex acidis &
 „ spodio confectam, interque Indos multum usitatam, qui
 „ affirmarent, quisquis ea uteretur pustulas haud plus de-
 „ cem in eo erupturas. Si venter astrictus sit, tunc infu-
 „ sionibus quibusdam bis in die solvi vult; unde pustulas
 „ pauciores futuras: neque id negligendum, si vis morbi
 „ magna sit. „ Arabes acutissimus SYDENHAMUS imitatus est
 „ ille enim *Opp.* p. 91. dicit, „ in variolis ægrum cerevisia tenui-
 „ ori, jusculis avenaceis, hordeaceis &c. reficiendum curo.
 „ Atque si tempore æstivo eoque calidissimo variolæ non ita
 „ multæ obtingant, quorsum attineat ægrum in lecto
 „ jugiter stratum obrutumque detinere, ego quidem non
 „ video. Quin potius singulis diebus per aliquot horas
 „ de toto surgat, ea lege, ut tam loco, quam vestitu, frigo-
 „ ris pariter ac caloris nimii (incommoda præcaveantur.
 „ Quid quod ægroto a cubili quandoque abstinente, mor-
 „ bus minori cum molestia, ac etiam breviori spatio tem-
 „ pora sua peragat, quam si eidem continenter affigatur,
 „ quod non modo ægritudinis rædium adauger, verum
 „ etiam febrilem æstuationem fovet, & prodeuntibus ve-
 „ siculis dolorificam inflammationem conciliat. Imo p. 95.
 „ si æger phrenitide corripiatur, de vehementi queratur
 „ ægritudine, urinam paucam at frequenter reddat; jam
 „ non aliis auxiliis (cum in propinquo mors sit) ægro
 „ subveniri posse autumat, quam vel narcotica affatim
 „ exhibendo, vel sanguinem liberaliter extrahendo, cor-
 „ pusque auræ exponendo. „ Nec Batavorum olim Æsculapii
 „ BOERHAAVII methodus a prioribus differt. Ille enim *Apb. de*
 „ *cogn. & cur. morb.* §. 1399. ad suppurationem in variolis impe-
 „ diendam, præter alia „ regimine frigidusculo, maxime ad-
 „ missu puri & frigidi aëris, interim corpore inferiore con-
 „ tra frigus munito, uti præcipit. „ Et quamvis nos non adeo
 „ cordatos exituros fore confiteamur, ut in tractandis vario-
 „ lis

lis actualium refrigerantium pharmacorum usum suadere, aërem frigidum ad ægrum admittere, aut extra lectum, multo minus in aura frigida quemdam variolosum, licet levissime etiam decumberet, versari sineremus & auderemus, de nimio tamen calore arcendo, de eodem moderando, & febre inflammatoria præcavenda, aut discutienda, semper solliciti erimus, & in hunc finem Osa, Camphorata, subacida, antiphlogistica, multa diluentia, & clysmata demulcentia sæpius injecta impense commendabimus, quibus quidem superfluum solummodo & nociturum calorem minus, blandum vero & æqualem corpori conservatum, lenem in cute madorem sustentatum, maturationem variolarum egregie adjutum, imo diarrhœam eandem impediendam tutissime præservatum iri, credimus. Clysteres in ardore febrili mitigando non intutos esse jam artis parens, HIPPOCRATES *L. de Purgant.* N. 5. agnovit, „ in febribus vehementibus, inquit, medicamenta purgatoria exhibere non oportet. Verum si alicui opus fuerit, infusum per clysterem adhibere potes, quotiescunque volueris. Hoc enim minoris periculi est.

§. XIII.

Sic igitur, si unquam, certe in febre secundaria variolarum & maturationis tempore pro gravibus symptomatibus memoratis mitigandis, imo profligandis, summopere necessaria esse clysteria probavimus. Cum vero ex horum symptomatum præsentia malignitatem in variolis arguamus, in malignis præcipue variolis enemata sæpe & solite applicare necesse esse, convincimur. Ubicunque ergo variolæ malignæ corpus obsident, sive discretæ, sive confluentes illæ sint, quamvis confluentes frequentius atro malignitatis corpore notentur, eæque potissimum, quæ in facie confluant, licet in toto corpore inter se sint discretæ, ad hunc censum referantur, ubicunque etiam variolæ epidemice grassantur, utpote quæ itidem frequentissime mali-

malignæ esse solent, & ubi antea allegata symptomata ægros in vitæ mortisque bivio collocant, ibi, frequenter clysterizando, non solum, uti dictum est, accidentia hæcce arcere, sanguinem præcipue a superioribus, cerebro, facie, oculis revellere, inflammationum & gangrænarum ibidem meritum discutere, oculorum damna prævertere, faciei venustatem tueri, numerum variolarum in vultu minuere, diarrhœas præcavere, aut si adsunt mitigare poterimus; verum eo ipso variolas malignas in benignas, confluentes in discretas, minus bene suppurantes in perfecte maturas, copiosas in pauciores permutare poterimus. Imo, cum in interioribus visceribus, potissimum in œsophago, ventriculo, & intestinorum osculis materia corrupta stagnans subinde etiam pustulas & variolas exciter, blanda intestinorum humectatione & relaxatione transpirationem intestinale promovere, internamque maturationem secundare efficaciter valebimus, sicque omnibus modis difficillimam hanc variolarum periodum mitionem reddemus, quidquod suppurationem sic accelerabimus, durationemque dolorifici hujus morbi breviabimus. Hoc adhuc addimus, cum per oscula lactea quarti generis multum liquidum ex clysmis absorbeatur & ad M. Seam deferatur, eorundem ope sanguinem etiam dilui, temperari, acrimoniam variolosam obrundi, coagulum inde inductum resolvi, adeoque hujus remedii effectum longe lateque patere. ELIAS RUDOLPH. CAMERARIUS ideo disert. *de clysmatibus* Tubing. 1688. habita, §. 17. „clysmatum „usus tantus est, inquit „ut suffragantibus RONDELETIO, HEURNIO, PARÆO, DORNCREILIO, MORELLO, GRÆFIO &c. „nulla sit corporis pars, quæ ex rite administrato cly- „stere, non aliquam sentiat utilitatem.

§. XIV.

Sed absoluta etiam periculosissima epocha, maturatione

D

tione

rione nempe; & præſente jam exſiccatione, nondum ſu-
 pervacaneum, quin potius neceſſarium adhuc clyſmatum
 uſum eſſe, ſciendum eſt. Non ſolum enim ſemper & per
 totum morbi decurſum cerebrum, pulmones viſcera-
 que infimi ventris à congeſtione & ſtaſi rura ſervare,
 humores inde avertere & derivare, circulum ſanguini-
 nis in æquilibrio continere decet; verum febris pro-
 longationem omni ſtudio etiam præcavere convenit,
 quod quamdiu nondum tuto corpus purgare poſſumus,
 clyſmatibus, ad reliquias varioloſi miaſmatis expellendas,
 efficiemus. Tamdiu ergo clyſmatis ſub ipſa etiam deſquam-
 tatione inſiſtendum eſt, donec laxante medicamento in-
 teſtinorum canalem, ſimulque maſſam humorum emun-
 dare nihil amplius vetet, imo poſt catharſin aliquoties ſuſ-
 ceptam, donec æger iterum foras prodeat, iſdem con-
 tinuandum eſt. Pelliculas cruſtulaſque etiam a variolis in
 ore, faucibus, œſophago, ventriculo, inteſtiniſ, natis de-
 cidentibus, non melius evertere, ipſa ulcuſcula in craſſis
 inteſtiniſ formata non commodius abſtergere, ardoreſ &
 doloreſ inde inductoſ non blandius mitigare, quam per
 enemata poterimus. Imo cum ex morbo reſurgenteſ
 convaleſcenteſque ſolidiora alimenta aſſumere incipiant,
 facceſque copioſioreſ & durioſe in colo ruruſ formare
 ſoleant, ad craſſamenta omnia eluenda, ad alvi ſiccitatem
 & pigritiam, eaque quæ inde oriuntur incommoda
 avertenda, in fine variolorum adhucdum proficuſ cly-
 ſteriorum uſuſ erit.

§. XV.

Non tantum vero in omnibuſ varioliſ omni tem-
 pore egregii & neceſſarii uſuſ enemata eſſe, argumentiſ
 noſtriſ probare voluimus; verum, cum in reliquiſ ex-
 anthematiſ par etiam ratio exiſtat, omni itidem tem-
 pore

pore in iisdem illa juvare & necessaria esse, intelligendum est. Ergo si in morbillis, purpura miliari rubra, & alba, petechiis, peste, erysipelate, urticato, scarlatino morbo, aliisque exanthematibus, febris fortiter urget, si ante eruptionem, aut sub eadem, aut ea jam facta, alvus obstructa, cephalalgia, agrypniæ, deliria, inflammationes cerebri, convulsiones, orthopnœæ, anxietates præcordiorum, lipothymia, tormina, tensiones & dolores viscerum infimi ventris, diarrhœa, aliaque fontica mala exanthematum retrocessionem minantia, aut post se ducuntia, accedunt, si præcordia uruntur, & exteriora frigent, si eadem accidentia circa statum sese manifestant, clysmatum blandiorum applicationem nequaquam reformidare, imo, pari ratione permotus, ad pericula hæc profiliganda necessario in usum trahere Medicus debet. Idcirco PRÆUSSIIUS in E. N. C. Cent. 3. & 4. Observ. 16.

» clysmata blanda in excretionibus cutaneis variis, cum
 » febre acuta & motibus convulsivis aut deliriis &c. alvi
 » obstructione imprimis juncta vel urgente, prorsus in-
 » nocua pronuntiat, & sincerus ita inquit. » Hoc
 » propria experientia multiplici felicissimaque apud plu-
 » rimos, infantes potissimum, observavi, si variola-
 » rum vestigiis sive maculis parvis, rubris & asperis
 » se jam exhibentibus, aut pure etiam saris surgentibus,
 » alvus obstructa, vel spasmi aut motus quoque con-
 » vulsivi &c. jungerentur, non modo non nocuisse,
 » sed nil magis contra hæc symptomata profuisse quam
 » clysmata blanda, e. g. ex lacte vel aqua hordei, cum
 » radice pœoniæ decocta, butyroque & saccharo Thomæo
 » saturata, unde non solum obstructiones & convulsio-
 » nes ex voto cessarunt, sed variolæ etiam majus incre-
 » mentum exceperunt, & benignior totius morbi decursus hinc
 » securus est. Metuunt quidem aliqui, inter quos & ego
 » meticulosus olim, quia nondum usu proprio tunc
 D 2 » peri-

„ peritus seu expertus, naturam, ejusque motum secreto-
 „ rium & excretorium ad cutem, sive peripheriam cor-
 „ poris, sic impediri & aliorsum diverti, distrahi, aut avo-
 „ cari, sed vano sane metu mentisque conceptu, cum
 „ nostra & aliorum experientia multiplex contrarium cer-
 „ te testetur, & a blandis ejusmodi demulcentibus seu
 „ fomentibus & eluentibus intestina, hoc non solet fieri,
 „ licet per drastica & stimulantia valde, totamque mas-
 „ sam sanguineam & œconomiam corporis facile turban-
 „ tia, id accidere posse & actu sæpius evenire, nullo mo-
 „ do negaverim.„ Quid, quo minus in tam cordati
 „ viri sententiam eamus, eique plene subscribamus, nos im-
 „ pedit,

§. XVI.

Ergo in omni tam aliorum exanthematicorum mor-
 borum, quam variolarum tempore, clysmorum usum
 proficuum, præcipue vero in malignis & confluentibus
 maximopere necessarium esse, probare conati sumus.
 Cum enim utrique indicationi ubique satisfaciunt, id est,
 cum tam vires vitales conservent, sanguinem a visceri-
 bus vitalibus, cerebro, corde, pulmonibus, aliisque, ubi
 alias densus cruor obstacula & inflammationes pariet, re-
 vellendo, inflammationes has præservando, calorem fe-
 brilem minuendo, liquidorumque & solidorum morum in
 æquilibrio servando; quam vires causæ morbificæ, mi-
 smatis pura variolosi infringant, imo expellant, non solum
 nempe illam ipsius partem, quæ in crassis intestinis hæ-
 ret, eliminando, verum etiam eam, quæ in tenuibus in-
 testinis adhuc latet, quæque in sanguinis massam intrare
 potuisset, in crassorum alveum derivando, itidemque eva-
 cuando, illud etiam contagium, quod sanguinem infecit,
 dum clysmata oscula lactea quarti generis penetrant, ob-
 sun-

tundendo, diarrhœam potissimum, eruptioni & maturati-
 onis variolarum, adeoque expulsionis miasmatis contra-
 riam, avertendo, sicque ejus per poros cutis excretionem
 promovendo, mechanica quasi lege Medicos in variolis
 ad clysterum applicationem adstringi consuetudinem est.
 Nullus ergo merus, quin cordate ad egregios hosce ef-
 fectus obtinendos alvum enematis tentemus, nos liga-
 re amplius debet. Ut vero beneficiorum horum ægros
 nostros participes facere queamus, nulla alia, quam blan-
 da emollientia & lenientia clysmata, ex sola ∇ fluviatili
 cum butyro, ex jusculis carnis non salitis, ex decocto
 spec. emoll. & carminat. ex fursur. hbb. malv. mercu-
 rial. parietar. flor. verbasc. chamom. melilot. manipulo,
 cum dimidio aquæ & lactis, addito frustulo sacchari & \odot
 olivar. verbasc. aut lil. alb. \mathfrak{z} j. vel ex lacte solo, vel oleo
 solo ad \mathfrak{t} ss. in infantibus, & \mathfrak{t} ss. in adultis parata, quæ
 balnei interni instar intestina eluunt, diluunt, demulcent,
 & relaxant, mediante syringe injicienda esse commenda-
 mus. BOERHAAVE *Apb. cit.* §. 1402. „ clysmate blando, di-
 „ luente, emolliente, laxante quotidie injecto, diu retere-
 „ to „ utendum esse etiam censuit. Omnia vero irritan-
 „ tia, stimulo fortiori \ominus ino aut resinoso prædita e-
 „ nemata, ceu minime rura, quin potius damno-
 „ sa, & diarrhœæ, variolarum retrocessioni, spasms,
 „ convulsionibus, inflammationibus, lipothymis, an-
 „ sam datura, maximopere fugienda esse, adhortamur. Cir-
 „ ca injectionem CELSI consilium hic non superfluum
 „ erit auscultare, qui *de Med. L. 2. C. 12.* hoc suadet: „ id
 „ quod infunditur, neque frigidum esse oportet, neque cali-
 „ dum; ne alterutro modo lædat. Cum infusum est,
 „ quantum fieri potest, continere se in lectulo debet æger
 „ nec primæ cupiditati dejectionis protinus cedere; ubi
 „ necesse est, tum demum desidere. „ Sic enim intestinorum
 „ spasmi efficacius relaxantur, eadem eluuntur & humores
 „ melius

melius a nobilibus partibus ad inferiora derivantur. Hinc etiam quo magis deliria, sopores, convulsiones, dyspnoea febrisque urget, quo plus inquinamentorum acrium in interaneis stabulatur, quo magis diarrhoea molesta est, quo difficilius erumpunt, suppurant, abeunt, imo quo magis confluentes, quo magis malignæ variolæ sunt, eo frequentius clysmis alvum trahere, & singulis ternis quaternisque horis eos repetere, donec symptomata pacata fuerint, necesse erit, cum alias, si blande decurrunt, bis aut semel in die, imo alternis diebus solummodo eorum ministerio opus habeamus. Illustris VAN SWIETEN *Comm. in Aph. Boerb. T. II. §. 702. p. 330.* clysmatum effectus in hisce casibus sequentibus verbis laudat: „Eluuntur „ sic fæces, laxantur & foventur vasa intestinorum, itaque imperus à capite avertitur, simulque diluens liquidum hac via sanguinem commode ingredi potest, Quantum vero usum habeant clysmata in compescendo „ nimio febris imperu, qui frequens delirii causa est, alia occasione dictum fuit. Si ergo ferox delirium urgeat, „ omni trihorio tale clysmata injici debet, donec remiserit malum.

§. XVII.

Quamvis vero nos, quod clysmata blanda in variolis æque ac aliis morbis nunquam nocere, quin potius semper prodesse possint, quamvis etiam, cum WEDELIO *de Medic. comp. pos. extemp. Sect. II. C. 5. p. 90.* „quod nulla ætas, nullum temperamentum, nullus corporis habitus sexusve „ excludat clysterum usum, & infantibus inprimis, de „ quibus dubium videri posset, commodissime applicentur, „ etiam recens natis, „ credamus, sic ut, si omnia pharmaca infantes respuunt, per enemata tamen injecta medelam ad huc

huc ipsis afferri posse spes superfit; cum tamen sit modus in rebus, neque nimia clysterum quantitate, sive in hoc morbo, sive in aliis affectibus, inundari ægri debent, uti LISS. BENANCIUS in *Declav. fraud. & error. apud pharmacop. commiss.* à THOM. BARTHOLINO *latinitate donata* p. 67. de barbitonfore memorat, qui vix octidui spatium, ultra centum clysteres misero ægro applicavit, cum unus vel alter conveniens morbo, potuerit subito sedare vel imminuere dolorem. Neque etiam solis enematis medicamentum tam nostri, quam aliorum morborum tentare, rationale putamus, alias impudentissimum circulatoris istius promissum imitemur, de quo SCHROECKIUS in *Add. ad HELLWIGII Observ. Phys. Med.* p. 84. refert, quod ALOISIVS MUNDELLA Medicus Brixienfis de illo scripserit, quod, nulla alia consideratione habita, solo clysteriorum usu curare se velle ægrotos, quicumque illi essent, Brixiae fuerit professus, & quod omnibus ægrotis indiscriminatim istud remedii genus adplicare ausus fuerit, tum quemvis morbum solo eo profligaturum se jactaverit; cui quidem tam proficua ex isto mysterio obtigit messis, ut brevi tantam pecuniæ summam extorsisset, quantam ipse Mundella, licet continuis mendendi exercitationibus omne tempus contriverit, decem annorum spatio non lucrifecerat. Ut ergo rationalium medicorum nomen re vera & arte tueri queamus, ad variolarum aliarumque febrium exanthematicarum curam feliciter exequendam, præter enematum applicationem, V. Siones, emetica, laxantia, diluentia, antiphlogistica, Olla, Camphorata, vesicatoria denique, animum ad ordinem tempus & indicantia pariter advertendo, necessario etiam requiri sciendum, clysmorum tamen usu in hoc morbo rite curando nos nunquam carere posse, simul fatendum est. Licet ergo tractationem meam LENTILII verbis, in E. N. C. D. II. A. II. Obs. 152. Schol. p. 346. pronuntiatis

tiatis „ ego vero , si clysteres interdicto publico Me-
„ dicina exulare juberentur , nollem esse Medicus ,
„ tanti a me fiunt plurimis in affectibus ,
obsignare.

ULB Halle

3

004 592 964

Mer 1 + 12

Q. D. B. V. 7
DISSERTATIO INAUGURALIS MEDICA
DE
E N E M A T U M
I N V A R I O L I S
N E C E S S I T A T E

QVAM
EX CONSENSU
GRATIOSÆ FACVLTATIS
MEDICÆ
P R O L I C E N T I A

SUMMOS IN MEDICINA HONORES
ET PRIVILEGIA DOCTORALIA
RITE OBTINENDI

SOLENNI PHILIATORUM CENSURÆ SUBJICIT
JOSEPHUS HENRICUS
V O L A U F F E N

LUCERNENSIS HELVETUS.
AD DIEM 20 JULII A. MDCCLII.

H. L. Q. S.

ARGENTORATI
Typis HÆREDUM PAUSCHINGERIANORUM.